

Regine Faldet Løvlund

Bruk av tolk i barneverntjenesten Using an Interpreter in Child Welfare Services

Mai 2020

NTNU

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
Fakultet for samfunns - og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

Bacheloroppgave

2020

Regine Faldet Løvlund

Bruk av tolk i barneverntjenesten

Using an Interpreter in Child Welfare Services

Bacheloroppgave
Mai 2020

NTNU

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
Fakultet for samfunns - og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

Kunnskap for en bedre verden

Kandidatnummer: 10001

Bruk av tolk i barneverntjenesten

Using an Interpreter in Child Welfare Services

BACHELOROPPGAVE

Trondheim, 13.05.2020

Bachelor i barnevernpedagogikk

Antall ord: 8823

Sammendrag

Denne oppgaven er en bacheloroppgave som omhandler bruk av tolk i barneverntjenesten i Norge. Oppgaven har ved hjelp av litteratursøk forsøkt å svare på problemstillingen: «Hvilke utfordringer kan ansatte i barnevernstjenesten møte ved bruk av tolk i sitt arbeid med minoritetsspråklige familier?». I en undersøkelse gjennomført av Integrerings- og mangfoldsdirektoratet i 2008 om bruk av tolk i barnevernet, fremkom det flere grunner til at det kan være utfordrende å benytte tolk. Blant de mest fremtredende grunnene var at de ansatte i barnevernet hadde overvurdert familiens norskkunnskaper, at familien selv ikke ønsket å bruke tolk, og at det var utfordrende å få tak i tolk i akutsituasjoner. Utover dette fremkom det også at få ansatte i barneverntjenesten hadde fått opplæring eller kurs i bruk av tolk. Bruk av tolk er i dag regulert gjennom ulike paragrafer blant annet i forvaltningsloven, samt at tolker registrert i Nasjonalt tolkeregister arbeider etter tolkenes yrkesetiske retningslinjer. En egen «tolkelov» er for tiden under politisk behandling. Det finnes ulike måter å legge til rette for bruk av tolk, blant annet gjennom telefontolk, videotolk og kulturtolk. Et større fokus og mer forskning på temaet kan også bidra til å øke bevisstheten rundt og tydeliggjøre tolkens betydning i samtaler med minoritetsspråklige familier.

Summary

This is a bachelor thesis that deals with the use of an interpreter in the child welfare service in Norway. The paper has attempted to answer the question by means of literature searches: "What challenges can employees in the child welfare service face when using an interpreter in their work with minority language families?". In a survey conducted by the Directorate of Integration and Diversity (Integrering- og mangfoldsdirektoratet) in 2008 on the use of an interpreter in the child welfare service, several reasons emerged of why using an interpreter could be challenging. Some of the most prominent reasons was that the child welfare staff had overestimated the family's Norwegian language knowledge, the family did not want to use an interpreter, and it was challenging to obtain an interpreter in emergency situations. In addition, it also emerged that few employees in the child welfare service had received training in the use of an interpreter. The use of interpreters is currently regulated by various laws, among others in the Public Administration Act (Forvaltningsloven). Also, interpreters registered in the National Interpretation Register (Nasjonalt tolkeregister) work according to the interpreters' professional ethical guidelines. A separate "interpreting law" is currently under political processing. There are various ways to facilitate the use of interpreters, including through telephone interpreters, video interpreters and cultural interpreters. A greater focus and more research on the topic can also help raise awareness and clarify the interpreter's importance in conversations with minority-language families.

Innholdsfortegnelse:

1. Innledning.....	5
1.2 Bakgrunn for oppgaven.....	6
2. Begrepsforklaringer og lovgrunnlag.....	7
2.1 Tolk, translatør og oversetter.....	7
2.2 Innvandrere, norskfødte med innvandrerforeldre og den øvrige befolkningen.....	8
2.3 Lovgrunnlag.....	9
3. Teori.....	11
3.1 Innvandre i barnevernet.....	11
3.2 Tolkeloven og tolens etiske yrkesgrunnlag.....	11
3.3 Omfang av bruk av tolk i barneverntjenesten.....	12
3.4 Tverrkulturell kommunikasjon.....	13
3.5 Gjensidig forståelse mellom familien og ansatte i barnevernet.....	15
3.6 Kommunikasjon med barn ved bruk av tolk.....	16
4. Drøfting.....	18
4.1 Hvorfor ønsker ikke familier tolk?.....	18
4.2 Hvorfor ønsker ikke ansatte tolk?	19
4.3 Barn og relasjon til tolken.....	20
4.4 Andre utfordringer ved bruk av tolk.....	21
4.5 Hva kan bidra til økt bruk av tolk i barneverntjenesten?.....	22
5. Avslutning.....	25
6. Referanseliste.....	26

1. Innledning

«Myten om det farlige barnevernet bringes bare videre ute blant familiene – blant annet gjennom tolking, der tolken ofte heller ikke er godt nok orientert, og oversetter barnevernet med «de som kommer og tar fra deg barna».

Amal Aden i Tidsskriftet Norges Barnevern, 2010.

Dette sitatet er hentet fra et intervju Amal Aden gjorde med Tidsskriftet Norges Barnevern i 2010 og beskriver en av utfordringene som er knyttet til bruk av tolk i barneverntjenesten. Ifølge Barne- og familiedirektoratet (Bufdir) var 26 % av barna som hadde barnevernstiltak i Norge i 2018 barn som enten selv hadde innvandret til Norge eller hadde foreldre som hadde innvandret til Norge (Bufdir, 2020a). Sammenlignet med barn med foreldre født i Norge, er barn med innvandrerbakgrunn ifølge Bufdir (2020a) en overrepresentert gruppe innenfor hjelpetiltak i hjemmet i det norske barnevernet. Det er derfor naturlig å tenke seg at en betydelig andel av barna og familiene barneverntjenesten treffer har behov for tolk.

Innenfor barnevernsarbeid kan det være mange familier som synes det er skremmende nok å møte en eller to saksbehandlere. Å bruke tolk bringer en tredje part inn i en samtale. I en allerede sårbar situasjon vil det med tolk til stede være enda en person som skal høre din historie. Som klient kan det være at du ikke kan språket som snakkes rundt deg, kanskje kjenner du ikke kulturen i landet, og den eneste måten du kan bli forstått på er gjennom et annet menneske som du må stole på at gjenforteller det du sier riktig. En person hvis jobb er å bryte ned et av de største hindrene for en samtale, nemlig språket.

Denne oppgaven vil se på bruk av tolk i den norske barneverntjenesten, med utgangspunkt i følgende problemstilling:

Hvilke utfordringer kan ansatte i barnevernstjenesten møte ved bruk av tolk i sitt arbeid med minoritetsspråklige familier?

I oppgaven vil jeg først se på teorier som omhandler kommunikasjon med minoritetsspråklige familier og bruk av tolk, samt utfordringer knyttet til dette. Deretter vil jeg drøfte hvordan barneverntjenesten kan møte disse utfordringene og tilrettelegge for at kommunikasjon ved bruk av tolk skal bli enklere.

1.1 Bakgrunn for oppgaven

Denne oppgaven er en bacheloroppgave innenfor barnevernspedagogikk ved Institutt for sosialt arbeid (ISA) ved Norges teknisk naturvitenskaplige universitet (NTNU). For å besvare problemstillingen har jeg gjennomført et litteratursøk innenfor temaet, samt inkludert noen egne erfaringer. Erfaringene som er mine egne er anonymisert eller av så generell karakter at de ikke kan spores tilbake. Det er ikke gjennomført egen forskning i denne oppgaven. På grunn av oppgavens omfang har det vært naturlig å avgrense oppgaven til å primært omfatte undersøkelsesarbeid i den kommunale barneverntjenesten, da det er dette jeg har ønsket å gå i dybden på. Jeg har valgt å fokusere først og fremst på tolk for minoritetsspråklige familier, og ikke inkludert utfordringer spesielt knyttet til bruk av tegnspråktolk til døve.

For å finne aktuelle artikler og forskning til oppgaven har jeg benyttet meg av søkeord som «Barn», «Tolk» og «Barnevern» på nettsteder for barnevernsfaglig litteratur, slik som Idunn.no. Det viktigste kriteriet jeg hadde for å inkludere en artikkel i oppgaven var at den omhandlet minst to av temaene, for eksempel «Tolk og barnevern» eller «Barn og tolk». Blant annet har jeg inkludert en artikkel som omhandler bruk av tolk i barnehage, til tross for at den ikke omhandler barnevernet. Dette har jeg gjort fordi det har vært vanskelig å finne nok faglitteratur som omhandler bruk av tolk i barnevernet. Jeg har også benyttet meg av Integrering- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) sine nettsider som omhandler bruk av tolk.

Det må bemerkes at det har vært relativt vanskelig å finne nyere forskning på temaet, og at situasjonen i dag kan være noe endret fra det som fremkommer i tidligere forskning. Jeg har prøvd å tydeliggjøre dette, særlig der jeg personlig tenker at dagens situasjon kan være annerledes enn hva som tidligere har blitt fremlagt i litteraturen. Det oppfordres til videre forskning på temaet.

2. Begrepsforklaringer og lovgrunnlag

For å besvare problemstillingen er det naturlig å begynne med en redegjørelse for hva som ligger bak noen av de sentrale begrepene som benyttes videre i denne oppgaven. Jeg vil også redegjøre for lovgrunnlaget tolker arbeider etter, samt si noe kort om barnevernets mandat.

2.1 Tolk, translator og oversetter

En person som arbeider med å oversette fra et språk til et annet er ikke nødvendigvis en tolk. Det er flere ulike måter å arbeide på med oversettelse av språk. Man kan se en *tolk* som en person som oversetter samtaler som foregår muntlig, mellom personer som ikke har et felles språk å kommunisere på. Tolken behersker begge språkene og oversetter muntlig innholdet fra den ene parten til den andre og vice versa (Translatørportalen, u.å.; Semantix, 2020). En *oversetter* kan ses som en person som oversetter skriftlige dokumenter fra et språk til et annet (Translatørportalen, u.å.; Semantix, 2020). En som arbeider som oversetter oversetter vanligvis språk kun i én retning; fra et språk til sitt eget morsmål. Dette er i motsetning til en tolk som er nødt til å oversette i begge retninger (Semantix, 2020). En *translator* er en statsautorisert person som oversetter fra et språk til et annet, og er en beskyttet tittel jmfør Universitets- og høyskoleloven § 7-3. En translator kan stemple et dokument med et translatorstempel (Translatørportalen, u.å.; Semantix, 2020).

Nasjonalt tolkeregister er en plattform som fører oversikt over alle kvalifiserte tolker i Norge. De har registrerte tolker til over 60 ulike språk (IMDi, 2020a). De som ønsker å bli oppført i Nasjonalt tolkeregister må søke om det og inneha enten tospråktesten og kurs i tolkens ansvarsområde (TAO), eller translator/fagoversetter og TAO-kurs. Tospråktesten er en muntlig prøve hvor man skal tolke mellom to språk, mens TAO er et kurs som går over tre dager om tolkeetikk og tolketeknikk (IMDi, 2017). Nasjonalt tolkeregister deler opp kvalifikasjonene til tolkene etter fem kategorier ut ifra deres kompetanse. For å bli klassifisert innenfor den øverste kategorien, kategori A, kreves både statsautorisasjon og bachelorgrad (IMDi, 2020a). Alle som har behov for tolk kan gå inn i Nasjonalt tolkeregister for å se om tolken er registrert i oversikten og hvilke kvalifikasjoner tolken har. Utlendingsdirektoratet (UDI) er blant dem som skriver på sine hjemmesider at man bør være registrert i Nasjonalt tolkeregister eller kunne dokumentere kvalifikasjonene sine for å kunne ta oppdrag for dem. UDI krever ikke at en oversetter skal være statsautorisert, men at de benytter seg av det så langt det er mulig (UDI, u.å.).

Dette betyr med andre ord at til tross for at tolk ikke er en beskyttet tittel, må man inneha en definert kompetanse for å bli anerkjent av Nasjonalt tolkeregister. På den måten fungerer det å være registrert i Nasjonalt tolkeregister som en måte å vise til at man er anerkjent som tolk, samt som en kvalitetssikring for de som bestiller tolketjenester.

I denne oppgaven kommer jeg til å benytte meg begrepet av «tolking» når jeg snakker om en situasjon hvor et menneske oversetter noe fra et språk til et annet.

2.2 Innvandrere, norskfødte med innvandrerforeldre og den øvrige befolkningen

Når man ser på tall som omhandler innvandring og barnevernet finnes det ulike måter å definere dette på. Statistisk sentralbyrå (SSB) skiller mellom barn som har innvandret selv (innvandrere), norskfødte barn av foreldre som har innvandret (norskfødte med innvandrerforeldre) og den øvrige befolkningen (SSB, 2020a). Det kan tenkes at denne gruppeinndelingen av mennesker og begrepene brukt om dem kan oppleves som stigmatiserende for noen. Det er ikke min intensjon. Jeg har likevel valgt å bruke denne inndelingen i oppgaven, da det er utfordrende å vise til SSB sine tall uten å benytte seg av begrepene deres ved videreformidling av deres statistikk. Det er også viktig å påpeke at statistikken jeg presenterer videre i oppgaven ikke sier noe om kompleksiteten og hva som ligger bak tallene. Et eksempel på dette er arbeidsledighet. Tall fra SSB (2020b) viser at arbeidsledigheten generelt i Norges befolkning var i 2019 på 3,7%, mens den var på 7,7% blant innvandrere. Disse tallene sier ingenting om kompleksiteten bak tallene, som for eksempel at det er vanskeligere for personer med innvandringsbakgrunn å få seg jobb i Norge (Aamodt, 2018). Noen virksomheter, som for eksempel innenfor barnehage, har også krav om å kunne norsk for å bli ansatt (Regjeringen, 2018). På grunn av oppgavens omfang kommer jeg ikke til å drøfte hva som kan ligge bak hver statistikk som blir presentert i oppgaven, men jeg har likevel inkludert noe statistikk da den kan bidra til å gi en viss innsikt i situasjonen flere som har innvandret til Norge befinner seg i.

SSB bruker begrepet innvandrere om mennesker som har innvandret til Norge, og dette gjelder både barn og voksne. I Norge bor det per i dag 790497 innvandrere, hvorav 52153 av disse innvandret til Norge i fjor (SSB, 2020b). Dette er en økning på 3,3 % fra året før. Den aller største andelen av innvandrere i Norge kommer fra land i Europa, hvorav Polen, Litauen og Sverige er de tre vanligste landene. Deretter følger henholdsvis Syria, Somalia og Tyskland (SSB, 2020b). 233794 av alle innvandrere i Norge er flyktninger eller har familie som er flyktninger, og over halvparten av disse kommer fra land i Asia (SSB, 2020b). I alt

utgjør innvandrere 14,7 % av hele Norges befolkning. Det bor også 188757 norskfødte med innvandrerforeldre i Norge og denne gruppen utgjør 3,5 % av hele Norges befolkning (SSB, 2020b). Den største andelen av disse har foreldre fra Pakistan, Somalia og Polen. De som fortsatt er under 18 år blir i SSBs statistikker kalt for norskfødte barn med innvandrerforeldre. Mellom 2006 og 2015 var arbeid den vanligste grunnen til innvandring i Norge, mens det i 2016 var familie som var den vanligste grunnen, etterfulgt av flukt. I 2018 var igjen arbeid den vanligste grunnen til innvandring i Norge (SSB, 2020b).

2.3 Lovgrunnlag

Det finnes per dags dato ingen egen lov som omhandler bruk av tolk, men den såkalte «Tolkeloven» er under politisk behandling, og er noe jeg vil komme tilbake til senere i oppgaven. Bruk av tolk er derimot nevnt i flere andre lover. For eksempel har rettsvesenet tydelige krav til bruk av tolk, gjennom blant annet Domstoloven § 135 som sier at personer som ikke kan norsk har rett på tolk, og Straffeprosessloven § 304 som sier at dersom tiltalte ikke forstår norsk har vedkommende krav på å få vite hva påstandene mot seg dreier seg om. Dersom man er siktet i en sak har man rett på gratis tolk dersom man ikke kan norsk, jamfør Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) artikkel 6.3.e. Jamfør Forvaltningsloven (fvl.) § 11 har forvaltningsorganet en alminnelig veiledningsplikt for å gi parten adgang til å ivareta sine egne behov og interesser. Selv om loven ikke direkte sier at tolk skal benyttes i tilfeller der en part ikke forstår norsk, forklarer IMDi (2018) loven som at forvaltningsorganet må bruke tolk hvis nødvendig for å oppfylle kravet om veiledningsplikt.

Ifølge Lov om barneverntjenester (bvl.) § 6-3 regnes barn som part i en barnevernssak når barnet er over 15 år, og alle barn som er 7 år eller yngre og i stand til å danne seg en mening skal få anledning til å uttale seg om forhold som berører barnet. Dette innebærer da at barn også skal få benytte seg av tolk dersom det er nødvendig for å sikre at de blir hørt. Videre sier fvl. § 18 at alle som er part i en sak har rett til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter, samt at forvaltningsorganet jf. fvl. § 17 skal «sørge for at saken er så godt opplyst som mulig før vedtak treffes», og at «parter bør gjøres kjent med opplysninger av vesentlig betydning». Disse paragrafene forteller ikke eksplisitt hvordan parten skal gjøres kjent med dokumenter eller opplysninger. Samtidig er det forvaltningsorganet sitt ansvar å påse at det skjer, og det vil derfor være naturlig at det er forvaltningsorganet som har ansvaret for at det for eksempel kommer en tolk til møter som forvaltningsorganet har invitert til. Forvaltningsorganet skal

derfor bruke tolk når det følger av loven eller ved tilfeller det er nødvendig for å sikre en forsvarlig tjeneste.

Jf. fvl § 11 e er det ikke lov å bruke barn som tolk. Det står derimot ikke noe i loven om å benytte seg av andre voksne som kan språket dersom man vurderer at det er hensiktsmessig, for eksempel dersom en av foreldrene snakker norsk og kan oversette for den andre forelderens. Likevel anbefaler IMDi (2020b) at familiemedlemmer, tospråklige kollegaer eller tilfeldige andre personer ikke benyttes som tolk.

Barnevernet sin hovedoppgave er å «sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling får nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse til rett tid», jmfør Lov om barnevernstjenester (bvl.) § 1-1. Dette gjelder for alle barn som oppholder seg i landet, uavhengig av deres oppholdsstatus, jf. bvl. § 1-2. Dette betyr at loven også gjelder for barn som for eksempel er flyktninger, bor på asylmottak eller av andre grunner oppholder seg i Norge uten å være norske statsborgere. Jf. bvl. § 4-3 har barneverntjenesten rett og plikt til å foreta undersøkelser «dersom det er rimelig grunn til å anta at det foreligger forhold som kan gi grunnlag for tiltak».

3. Teori

Det finnes ingen offentlig oversikt over hvor mange saker barneverntjenesten har hvor de er nødt til å benytte seg av tolk. Derfor har jeg i stedet valgt å inkludere statistikk som omhandler innvandring av barnevernet for å gi et innblikk i hvor mange saker man kan tenke seg at det kan være behov for tolk. Jeg har også valgt å skrive om tolkenes yrkesetiske retningslinjer for å gi en forståelse av hvilken ramme tolkene arbeider innenfor når de tolker.

3.1 Innvandrere i barnevernet

I 2018 mottok barneverntjenesten 57013 bekymringsmeldinger som omhandlet 49742 forskjellige barn (Bufdir, 2020b). Det betyr at det ble sendt inn bekymringsmelding vedrørende 4,4 % av alle under 18 år i Norge i løpet av 2018. 5767 av disse bekymringsmeldingene omhandlet barn som har innvandret til Norge. Det vil si en andel på 76 pr. 1000 barn som har innvandret til Norge, mot 38 pr. 1000 barn av barnebefolkningen ellers. Det var med andre ord dobbelt så mange barn innenfor denne gruppen med bekymringsmeldinger, enn blant den øvrige barnebefolkningen. Blant norskfødte barn med innvandrerforeldre var andelen 63 pr. 1000 med 8377 bekymringsmeldinger (Bufdir, 2020b). Av alle bekymringsmeldinger barneverntjenesten mottok i 2018 gikk 81 % videre til undersøkelse, hvorav nesten 19000 av disse ble konkludert med hjelpetiltak til familien (Bufdir, 2020b).

I følge Bufdir (2020a) hadde 56 pr. 1000 blant barn som har innvandret hjelpetiltak fra barnevernet ved utgangen av 2018, mot 26 pr. 1000 blant barn uten innvandrerbakgrunn. Andelen barn som har hjelpetiltak i hjemmet er lavere blant norskfødte med innvandrerforeldre, med 33 pr. 1000, enn blant barn som selv har innvandret til Norge. Det er likevel noe høyere enn blant barn uten innvandrerbakgrunn. Selv om det ikke fremkommer av denne statistikken hvor mange av disse barna eller foreldrene som har behov for tolk i samtale med barnevernet, gir den grunnlag for å kunne anta at det finnes en betydelig andel saker det potensielt er behov for tolk i.

3.2 Tolkeloven og tolkens etiske yrkesretningslinjer

Regjeringen arbeider med en lov som skal være med på å bidra til å sikre tolketjenestens kvalitet (Regjeringen, 2019). I 2019 ble «Forslag til lov om offentlige organers ansvar for bruk av tolk mv. (tolkeloven)» sendt på høring med frist 07.06.2019. Saken er fortsatt under

behandling hos Kunnskapsdepartementet, men det fremkommer ikke av regjeringens nettsider hvordan arbeidet ligger an.¹

I lovforslaget la regjeringen frem flere forslag til innholdet i loven, deriblant et krav om at alle offentlige organer skal benytte seg av kvalifiserte tolker som er oppført i Nasjonalt tolkeregister, og at offentlige organer skal benytte seg av tolk hvis det trengs for å ivareta rettsikkerheten eller for å yte forsvarlig hjelp. Det offentlige organet skal selv vurdere om dette er nødvendig. Utover dette skal ethvert offentlig organ vurdere å benytte seg av tolk dersom man er i kontakt med noen som ikke kan norsk (Regjeringen, 2019).

Mens Tolkeloven er under behandling følger tolker i dag de yrkesetiske retningslinjene for god tolkeskikk. Disse ble utarbeidet av Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD, den gang Kommunal- og arbeidsdepartementet) i 1997 (Store norske leksikon, 2012). I dag er det ni punkter i retningslinjene (IMDi, 2020c). I disse står det blant annet at tolken ikke skal påta seg oppdrag uten å være kvalifisert til det. I dette ligger at tolken skal være godt forberedt til oppdraget, og at det er opp til tolken å på forhånd vurdere hvorvidt han eller hun er kvalifisert til oppdraget. Videre skal ikke tolken være inhabil, som vil si at tolken ikke skal være part eller i slekt med, gift med, forlovet med eller verge for noen i saken, og heller ikke få praktiske eller økonomiske virkninger fra sakens utfall. Retningslinjene sier også videre blant annet at tolken skal være upartisk, ha taushetsplikt, og tolke innholdet i alt som sies uten endring; «intet fortie, intet tillegge, intet endre», og dersom en statsautorisert tolk bryter disse retningslinjene kan vedkommende risikere å miste sin bevilgning (IMDi, 2020c). Det fremkommer ikke av IMDi's nettsider hva som skjer dersom en ikke-statsautorisert tolk bryter retningslinjene.

3.3 Omfang av bruk av tolk i barneverntjenesten

I en undersøkelse gjennomført av Integrering- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) i 2008 om ansatte i barnevernets bruk av tolk, fremkom det at litt over 17,5 % av deltakerne i undersøkelsen som jobbet innenfor det kommunale barnevernet hadde behov for tolk i halvparten eller mer av samtaler de hadde med familier i barnevernet. Undersøkelsen viste også at nesten 60 % av deltakerne hadde behov for tolk i en liten andel av sine samtaler, mens en fjerdedel oppga å ikke ha behov for tolk i noen av samtaler sine. Det var mindre enn én prosent av deltakerne som hadde behov for tolk i alle sine samtaler. Samtidig viste IMDi sin

¹ Etter kontakt med Integrerings- og mangfoldsdirektoratet 22. april 2020 opplyste de at den siste informasjonen de hadde fått var at loven tidligst kommer våren 2022.

undersøkelse (2008) at kun en tredjedel bestilte tolk i alle samtaler hvor de hadde behov for tolk. Det vil si at de ansatte ikke bestilte tolk til tross for at de hadde behov for det. Videre viste undersøkelsen at de som ofte hadde behov for tolk til samtaler, også hyppigere bestilte tolk til samtaler hvor det var behov for tolk. Det var store ulikheter i hvorvidt deltakerne i undersøkelsen hadde fått opplæring i bruk av tolk, og undersøkelsen viste at de som hadde hatt opplæring i bruk av tolk også benyttet seg oftere av tolk (IMDi, 2008).

I IMDi sin undersøkelse (2008) fremkom det flere grunner til at ansatte ikke bestilte tolk. De aller vanligste grunnene til at ansatte ikke bestilte tolk var at de hadde overvurdert familiens norskkunnskaper, at familien selv ikke ønsket å bruke tolk, eller at det var utfordrende å få tak i tolk i akutsituasjoner. Utover dette rapporterte en fjerdedel at det hadde vært andre personer til stede som kunne oversette, og at de derfor ikke benyttet seg av tolk. Andre grunner til at de ikke benyttet seg av tolk kunne være at kommunen ikke hadde tolk tilgjengelig på familiens språk, at de opplevde det som for tidkrevende å bestille tolk, at de hadde dårlige erfaringer med tidligere tolkers kompetanse, at kommunikasjon med familien ble enda mer utfordrende ved bruk av tolk, av økonomiske hensyn, at ledere oppfordret til å ikke benytte tolk, eller at de ansatte hadde utfordringer med å finne en tolk de stolte på (IMDi, 2008). Det kan tenkes at det også er flere grunner til at ansatte i barnevernet ikke benytter seg av tolk, enn grunnene som fremkom i IMDi sin undersøkelse. Dagens situasjon kan også være noe endret, slik at det ikke nødvendigvis lengre er de samme grunnene som er de vanligste til at man ikke bestiller tolk.

Av de seksti språkene som er registrert i Nasjonalt tolkeregister er det ti språk som brukes i 80% av oppdragene tolkene i registeret tar på seg (IMDi, 2020d). Disse språkene er arabisk, tigrinja, somali, polsk, dari, persisk, sorani, nordkurdisk, pashto og urdu/punjabi. Det fremkommer ikke av IMDis rapport fra 2008 hvilke språk som var de mest brukte i barnevernet, men man kan tenke seg at Nasjonalt tolkeregister sine mest brukte språk og den tidligere viste statistikken om innvandring i Norge kan gi en viss pekepinn på hvilke språk som er de mest brukte også i tolking innenfor barnevernsfeltet.

3.4 Tverrkulturell kommunikasjon

Aadnesen (2012) peker i sin doktoravhandling om samhandling i barnevernet mellom saksbehandlere og foreldre med minoritetsetnisk og muslimsk bakgrunn, på at kultur og oppdragelse henger tett sammen, og at ulike forståelser av barnets beste kan henge sammen med ulike kulturelle kontekster. Barnevernsarbeidere kan arbeide med familier som følger

normer og standarder svært ulike ens egne (Holm-Hansen, Haaland & Myrvold, 2007). I arbeid med minoritetsfamilier kan disse ulikhetene oppleves enda større, for eksempel gjennom ulike verdisyn, tro, vaner og holdninger. Ikke bare kan det være vanskelig for barnevernsarbeideren å forstå familien, men det kan også være vanskelig for familien å forstå barnevernsarbeideren.

Barnevernet kan blant annet treffe familier på ulike mottak, som for eksempel på asylmottak eller transittmottak, hvor familien lever i en situasjon hvor de venter på svar på sin asylsøknad og ikke vet hva de neste ukene vil bringe. Å bo på asylmottak, omsorgssentre eller lignende ikke vite hvor du er om en liten stund frem i tid kan være svært psykisk belastende (Ingesund, 2015; Kolstad & Thorud, 2010; Garvik & Valenta, 2019). Som tidligere vist er en betydelig andel av innvandrere i Norge flyktninger, noe som kan føre til flere utfordringer knyttet til psykiske vansker og traumer (Berg et al., 2017). Samtidig som dette har foreldre et oppdrageransvar for barna sine og skal forholde seg til nye kulturelle normer for barneomsorg og oppdragelse (Berg et al., 2017).

Kriz og Skivenes (2010a) har sett på ulikheter i kulturell tilnærming i barnevernet i Norge og i England, og fant at norske barnevernsarbeidere var mer opptatt av å lære opp og informere minoritetsforeldre om hva de anså som viktig innenfor oppdragelse, enn de engelske barnevernsarbeiderne var. De engelske barnevernsarbeidere var i større grad opptatt av å forstå og lære av minoritetsfamiliens kultur. I en annen undersøkelse av Kriz og Skivenes (2010b) fremkommer det at norske barnevernsarbeidere i større grad enn engelske barnevernsarbeidere er opptatt av at minoritetsforeldre skal bli tospråklige og tilegne seg kulturen i landet de bor i. De engelske barnevernsarbeiderne vektla dette i mindre grad.

Utover dette kan det når man kommuniserer på tvers av kulturer, oppstå misforståelser som kan være direkte knyttet til ulike kulturer sine ulike måter å kommunisere på. Ved siden av vanlige tolker finnes det også egne kulturtolker, som kan være nyttige å benytte ved tverrkulturell kommunikasjon. Det finnes foreløpig lite dokumentasjon og studier om bruk av kulturtolk i Norge, men Bufdir (2018) omtaler kort på sine nettsider om møter med minoritetsfamilier, at man kan vurdere om kulturtolk trengs til samtalen. Østlandske Tolketjenester beskriver på sine nettsider at kulturtolker har samme språk, kultur og tradisjoner som klienten, og at de arbeider som en brobygger mellom ulike kulturer (Østlandske Tolketjenester, 2019). Kulturtolken tolker også den kulturelle konteksten, og brukes som et tillegg til en tolk som oversetter mellom språk. Kulturtolken forklarer hva

atferd eller utsagn i den ene kulturelle konteksten dreier seg om, slik at man kan unngå misforståelser. Et eksempel på et utsagn som kan ha ulik mening i ulik kultur er ord som «slå» og «drepe» (Aadnesen, 2012). I Aadnesen sin studie (2012) forteller en saksbehandler at hun tar disse ordene bokstavelig, til tross for at en far prøvde å forklare at det ikke var bokstavelig ment. Likevel hadde ikke saksbehandleren noe grunnlag for å forstå hva annet disse ordene kunne bety (Aadnesen, 2012). I slike tilfeller vil en kulturtolk sin rolle være å forklare hva som menes med slike utsagn, og i hvilke tilfeller det er bokstavelig ment og ikke.

3.5 Gjensidig forståelse mellom familien og ansatte i barnevernet

Eriksen og Sørheim (i Aadnesen, 2012) mener at språkbeherskelse også handler om å forstå selve livsverden som språket er en del av og ikke bare en forståelse av selve språket i seg selv. Å forstå livsverden vil innebære å forstå for eksempel begrepene barnevernet bruker og meningen bak dem, slik som undersøkelse, tiltak, vedtak og lignende. Noen kan forstå begrepene uten at de på samme måte som en saksbehandler forstår hva de faktisk innebærer. Aadnesen (2012) intervjuet i sin studie både saksbehandlere i barneverntjenesten og minoritetsforeldre som hadde erfaring med barnevernet. Saksbehandlerne rapporterte under Aadnesen sin studie at minoritetsforeldre aldri spurte hva begrepene barnevernet brukte betød, men at de selv spurte foreldrene om de forstod. Dette svarte foreldrene bekreftende til enten med et ja eller et nikk. Aadnesen (2012) påpeker at foreldrene kan oppleve en avmakt ovenfor barnevernet, og at ved å bekrefte tilpasser foreldrene seg avmakten fordi at de kan oppleve det som ubehagelig å ikke forstå. Skaaden (2013) benytter begrepet «topartisk tolk» i sin bok om tolking og hva slags rolle tolken skal ha. Begrepet innebærer at tolken ikke tilhører en av sidene i en samtale, men at begge parter har interesse av at tolken har god kompetanse og begge parter vil være like avhengige av tolken i samtalen.

Noen av saksbehandlerne i Aadnesen (2012) sin studie fortalte at hvis de var usikre på norskkunnskapene til familien ga de familien mindre detaljert informasjon om hva barnevernets arbeid går ut på, enn hva de gjorde til etnisk norske. Dette forklarte de med at det var tidkrevende og vanskelig å gi familiene forståelig informasjon. Noen av saksbehandlerne regnet det også som en selvfølge at foreldrene kjente til blant annet innsynsretten og brukte derfor ikke tid på å forklare hva dette innebærer. Andre unnlot bevisst å forklare familien om barnevernets kontrollrolle og tvangspålegg for å ikke skremme familien unødige da de tenkte at mange minoritetsfamilier var skeptiske til barnevernet, og fortalte først om dette dersom det ble et aktuelt tema. I studien beskrev en saksbehandler at hun en gang

hadde satt inn kontrolltiltak i form av tilsyn fra barnevernvakten, og begrunnet dette ovenfor familien med at hun bare jobbet dagtid og ønsket at noen skulle se til familien etter hennes arbeidstid. Saksbehandleren fortalte bevisst ikke at dette var et kontrollbesøk som bare blir satt inn i krisesituasjoner der det er god grunn for det, eller at besøket kunne brukes som bevis i en omsorgsovertakelse senere. Dette begrunnet hun med at hun ønsket å unngå å skremme familien (Aadnesen, 2012). Holm-Hansen et al. (2007) peker på at et for stort fokus på etnisitet kan føre til at fokuset ikke lengre er på barnet som individ, og at man kan risikere at barnets etnisitet tillegges for mye vekt, slik at familien blir tilbudt feil hjelpetiltak.

3.6 Kommunikasjon med barn ved bruk av tolk

Jamfør Barnekonvensjonen artikkel 12 har barn rett til å si meningen sin om forhold som angår dem selv, og deres mening skal tillegges vekt i samsvar med deres alder og modenhet. Barn har også ytrings- og opplysningsfrihet, jf. Barnekonvensjonen artikkel 13. For barn som ikke kan snakke norsk må man naturlig nok derfor benytte tolk for å sikre at barnets mening kommer frem. Hitching og Nilsen (i Kanstad og Gran, 2016) filmet og analyserte tolkesekvenser for små barn. De fant i sine studier at selv små barn relativt lett forstod tolkens rolle. Barna kommuniserte stort sett med personen de skulle kommunisere med, og forstod de ulike rollene de som var til stede hadde. De fant noen kvalifikasjoner de mente var viktige hos tolken for å oppnå dette; tolkens kvalifikasjoner, sensitivitet og selvforståelse, samtidig som at en tolk må fremstå både menneskelig og nøytral (Hitching & Nilsen, i Kanstad & Gran, 2016). Nilsen (i Kanstad og Gran, 2016) fant i likhet med Hitching og Nilsen (i Kanstad og Gran, 2016) at barn forstår tolkens rolle, men at utfordringene ved bruk av tolk med barn er knyttet til tolkens kvalitet.

Kanstad og Gran (2016) erfarte også i sin studie om bruk av tolk i barnehage at barna forstod tolkens rolle som i at tolken var en person som skulle snakke på norsk når barnet ikke kunne det. Tolkene i studiet rapporterte at de prøvde å forklare sin rolle til barna på en barnlig måte, men tenkte at barna ikke forstod tolkens rolle på samme måte som en voksen forstår tolkens rolle (Kanstad og Gran, 2016). En av tolkene i studiet benyttet seg av ordet «hjelp» da han skulle forklare sin rolle ovenfor barnet. Barna forstod at de måtte vente med å snakke til både barnehagelæreren hadde sagt ferdig det han skulle si på norsk og at tolken hadde oversatt det barnehagelæreren sa før barnet kunne svare. Samtidig opplevde Kanstad og Gran (2016) i sitt studie at barna søkte trygghet hos tolken, og at noen av barna gjennomgikk en sorg- og tapsreaksjon etter at prosjektet var ferdig og tolken ikke lengre var til stede i barnehagen.

I det samme studiet rapporterte tolkene at de opplevde det som vanskelig å tolke for barn (Kanstad og Gran, 2016). Flere synes det var vanskelig at samtalene var såpass uforutsigbare som de kan være når man snakker med barn, og at det kan være utfordrende å tolke når man vet lite om innholdet i samtalen på forhånd. Noen var også usikre på hvor mye barna forstod av det de sa og om de selv forstod barna riktig. En annen utfordring for tolker ved tolking for barn er at det kan være utfordrende å oversette ordrett hva et barn sier, og at tolkene på den måten kan bidra til at det fremstår som barnets språkutvikling er bedre enn hva den egentlig er (Kanstad og Gran, 2016). Det kan også oppstå situasjoner hvor tolken kan komme i veien for kommunikasjonen, for eksempel hvis tolken endrer et spørsmål fra å være åpent til å være lukket (Kanstad og Gran, 2016). Det er mange nyanser og fremstillinger som kan forsvinne i tolking, og det kan tenkes at dette skjer i enda større grad ved tolking for små barn som gjerne hopper fra tema til tema og kanskje ikke fullfører alle setninger de starter på. Utover dette opplevde også tolkene i studiet at det var utfordrende å tolke i ustrukturerte situasjoner som ved måltid og frilek, hvor det kunne være mange som snakket og mye som skjedde på en gang (Kanstad og Gran, 2016).

Barna i studiet ble også intervjuet om hvordan de synes det var å bruke tolk, og slik intervjueren forstod dem opplevde barna det som nyttig å ha tolk (Kanstad og Gran, 2016). Et av barna fortalte at det lærte mer norsk mens tolken var til stede, mens et annet barn opplevde å få hjelp fra tolken både til å forstå hva som ble sagt og til å plukke opp leker. Et barn tok med seg tolken rundt omkring i barnehagen når det ville kommunisere med andre, og opplevde at det ikke kunne gjøre noe dersom det ikke var tolk til stede i barnehagen. Et annet barn uttrykte glede over tolken og formulerte seg slik om de barnehageansatte «De forstår meg, men jeg forstår ikke dem, for de bruker ikke kroppsspråk. (...) Jeg forstår ikke når de ikke bruker kroppsspråk, men når de bruker kroppsspråk forstår jeg alt de mener» (Kanstad og Gran, 2016).

4. Drøfting

4.1 Hvorfor ønsker ikke familiene tolk?

En av de største grunnene til at mange ikke benytter seg av tolk er som tidligere nevnt at familiene selv ikke ønsker å ha tolk (IMDi, 2008). Dette kan tenkes at det er flere grunner til dette. En av grunnene kan være frykten for å bli gjenkjent av tolken. I noen tilfeller kan familien ha språk som såpass få andre i Norge snakker eller være fra et lite miljø og frykte å bli gjenkjent av tolken på grunn av dette. Dette er noe saksbehandlerne i Aadnesen (2012) sin studie også peker på. Tolken har som nevnt taushetsplikt ifølge de yrkesetiske retningslinjene for god tolkeskikk, men det kan likevel oppleves som utrygt for familien å snakke om privatlivet foran noen de ikke stoler på. Noen av familiene kan også være på flukt fra andre i Norge og er på grunn av det redde for å bli gjenkjent. En av deltakerne i fokusgruppen som ble gjennomført etter IMDi sin undersøkelse (2008) om bruk av tolk fortalte at vedkommende kjente igjen dette, og at hennes arbeidsplass derfor prøvde å benytte seg av samme tolkene som de visste at de kunne stole på. I Aadnesen (2012) sin studie uttalte også en saksbehandler at hun hadde erfaring med at familiene kunne være redde for å få en tolk med ulikt politisk ståsted i hjemlandet sitt. Til tross for at saksbehandleren prøvde å forklare at en tolk er offentlig ansatt og at eventuelle politiske uenigheter ikke skulle være temaet ønsket ikke familien tolk.

Det er viktig å ta familiens bekymringer knyttet til bruk av tolk på alvor, samtidig som det vil være et enormt hinder for en undersøkelse dersom partene ikke blir snakket med på grunn av frykt for tolken eller eventuelle ryktespredninger i sitt tidligere miljø. Hvis en familie kvier seg for å bruke tolk bør man likevel vurdere andre mulighet for å sikre partenes rett til å bli hørt. En mulig løsning kan være å benytte seg av telefontolk fremfor oppmøtetolk. Dette kan være positivt for familien da tolken ikke har mulighet til å gjenkjenne dem ut ifra utseende, noe som kan være med på å dempe familiens frykt for tolken. Å bruke telefontolk kan derimot også være utfordrende på flere måter, da det er enda flere ting som må ligge til rette for at bruk av telefontolk skal fungere optimalt, slik som for eksempel godt nok utstyr (telefon med tilstrekkelig lyd og dekning). Tolken vil også ved telefontolking gå glipp av kommunikasjon i form av kroppsspråk og ansiktsuttrykk. I noen tilfeller kan familien ha et eget ønske om hvem de vil ha som tolk. Man kan også vurdere å utforske muligheten for tolk fra andre land som Sverige og Danmark. Likevel kan det fortsatt være at familiene ikke ønsker å benytte seg av tolk i frykt for å bli gjenkjent. I tilfeller hvor familier motsetter seg bruk av tolk bør man vurdere hvor nødvendig tolk er og på hvilken bekostning det skal gå. Det kan være uheldig

for tilliten og samarbeidet mellom barneverntjenesten og familien i saken videre dersom familien opplever et press om å bruke tolk kanskje allerede før de har vært til oppstartssamtale. Samtidig kan det være at bruk av tolk vil være den eneste måten å ivareta familiens rettssikkerhet på.

4.2 Hvorfor ønsker ikke ansatte tolk?

IMDi sin undersøkelse (2008) viste at en grunn til at ansatte i barneverntjenesten ikke benyttet tolk var at de overvurderer familienes behov for tolk. I undersøkelsen ble det vist til at familier kunne rapportere til barneverntjenesten at de kunne godt nok norsk til å ikke trenge tolk, men at dette viste seg å ikke stemme da barneverntjenesten møtte familien. Det kan være flere grunner til at en familie rapporterer at de ikke har behov for tolk. Det kan være for eksempel at familiene ønsker å være selvstendige. Andre grunner kan være at familiene rett og slett ikke er klar over sine manglende norskkunnskaper før de sitter i samtale med barnevernet. Det kan være at familien kommuniserer tilstrekkelig norsk til å klare seg i hverdagen, som å handle på butikken, bestille legetimer og samhandle med barnas skole, men at deres norskkunnskaper ikke strekker til i møte med barnevernet. Det kan tenkes at det ville hjulpet både familien og barneverntjenesten å ha tolk i samtalen, da det ikke er gitt at familien forstår begrepene barnevernet bruker, som for eksempel «innhenting av opplysninger», «vedtak» og «tiltaksplan». Hva som inngår i disse begrepene kan tenkes å være utfordrende å forstå selv for de som har norsk som morsmål. Av erfaring vet jeg at flere som melder inn bekymring til barneverntjenesten skriver i bekymringsmeldingen at familien har behov for tolk. Dersom de ikke gjør det kan det være vanskelig å vurdere hvorvidt familien vil ha behov for tolk eller ikke, og det er ikke nødvendigvis heller lett å bedømme ut ifra en telefonsamtale hvor man ringer for å invitere til en førstesamtale.

I Aadnesen sin studie (2012) fortalte en saksbehandler at han pleide å sjekke om barn forstod begrepene han brukte under barnesamtaler, men at han aldri gjorde det samme med voksne fordi han tenkte «de er voksne», også når foreldrene var minoritetsspråklige. Det er viktig at saksbehandlere er bevisst sin oppgave om å forklare begrepene de bruker og ikke overlater dette til tolken. Ettersom tolken ifølge de yrkesetiske retningslinjene for god tolkeskikk skal oversette innholdet i samtalen og ikke ord for ord, kan man risikere at ordet ikke blir oversatt i det hele tatt. Barnevernsansattes bruk av begreper kan i noen tilfeller være kunnskap som tas for gitt at brukere kan. Det kan tenkes at en kulturtolk ville vært en viktig bidragsyter i

samtalen for å tydeliggjøre hva som ligger bak begrepene, samt at barnevernsansatte bør være bevisst sin egen bruk av begreper og eventuelle forklaringer av disse.

Forandringsfabrikken har foreslått en rekke endringer av begreper som benyttes i barnevernet da de opplever at begrepene som brukes kan være fremmede, skumle, lage avstand og være stigmatiserende (Forandringsfabrikken, 2016). Noen av disse begrepene, som endring av begrepet «tiltaksplan» til «barnets plan» og begrepet «ansvarsgruppemøte» til «barnets møte» kan tenkes ville gjort det enklere å forstå hva betyr ikke bare for barna i barnevernet, men også for foreldrene.

Det fremkommer også i Aadnesen sin studie (2012) at mange opplever det som tidskrevende å bruke tolk da man bruker tid på å organisere, finne et tidspunkt som passer for alle parter, og at selve møtet tar lengre tid å gjennomføre. Også i IMDi sin undersøkelse (2008) svarte ti prosent at det var tidskrevende å bestille tolk som en grunn til at man ikke bestilte tolk. Jf. bvl § 6-9 skal ikke en undersøkelse overskride tre måneder i varighet, men den kan utvides til seks måneder ved særlige tilfeller. Ingen av saksbehandlerne i Aadnesen sin studie (2012) rapporterte å ha søkt om forlenget undersøkelsesperiode, og begrunnet dette med at det var på grunn av alle andre pågående saker at de opplevde å ikke ha nok ressurser til å sette av ekstra tid til én sak. Det kan tenkes at et større fokus og mer forskning på bruk av tolk i barnevernet kunne åpnet opp for en diskusjon om man i større grad kunne utvidet undersøkelsesvarigheten i saker hvor tolk er nødvendig.

4.3 Barn og relasjon til tolken

Som Kanstad og Gran (2016) fant i sin studie om bruk av tolk i barnehage forstår mange barn tolkens rolle som en som oversetter det de sier slik at andre også forstår dem. Samtidig kan man undre seg over i hvilken grad barnet forstår relasjonene i en slik samtale. Studiet til Kanstad og Gran (2016) viste at noen av barna opplevde en tap- og sorgreaksjon etter at tolken hadde dratt, noe som kan tyde på at barnet knyttet seg til tolken og fikk en god relasjon til denne. For de ansatte i barnehagen vil det naturligvis være ønskelig at barnet får en relasjon til dem, noe som kan være vanskeligere å oppnå dersom den språklige delen av kommunikasjon mangler over lang tid. Ansatte i barnevernet ønsker også at barn får en relasjon til dem og opplever dem som en trygg voksen. Likevel kan man stille spørsmål ved hvor uheldig det egentlig er at barnet får en relasjon til tolken fremfor den ansatte for en kortere periode. Innenfor barnevernsarbeid kan man tenke at dersom barnet forstår tolkens rolle og får en god relasjon til tolken vil likevel informasjonen barnet gir til tolken komme til

barnevernet, selv om det ikke er den barnevernsansatte som har fått en god relasjon til barnet. På den måten kan man tenke at det ikke nødvendigvis må være den ansatte barnet får en god relasjon til, da den samme informasjonen likevel vil fremkomme. En kan anta at barnet ikke vil ha samme tap- og sorgreaksjon over en tolk i barneverntjenesten som det hadde i barnehagen. Tolkene i barnehagen var der over lengre tid, mens barnet ikke vil tilbringe like mange timer sammen med en barnevernsansatt og tolk.

I saker som omhandler barn i barneskolealder som ikke snakker norsk, kan det være at det ikke er lenge siden barnet kom til Norge. Med utgangspunkt i bekymringsmeldingen dukker også spørsmålet opp om hva barnevernets rolle skal være i nyankomne familier. Som vist tidligere har flukt vært en av de vanligste grunnene til innvandring i Norge. Sett at bekymringen i en familie ikke er knyttet til verken vold eller overgrep, men kanskje manglende oppfølging av foreldre på skole, kan man undre seg over hvorvidt familien er i stand til å ta imot hjelp fra barnevernet dersom de nettopp har flyktet til landet og har med seg en traumatisk fortid. Det kan også være at barnet aldri har gått på skole tidligere og at foreldrene derfor ikke vet hvordan de skal følge opp med riktig tøy, matpakke og å komme tidsnok da de rett og slett ikke har noe referansegrunnlag for å forstå dette fra tidligere. I noen tilfeller kan barnevernet være riktig instans i slike saker, mens det i andre saker kan føre til enda mer stress og store påkjenninger for familien å måtte forholde seg til barnevernet, noe som heller ikke er heldig. I noen tilfeller kunne det kanskje være nok for familien med for eksempel veiledning fra barnets skole og kvalifiseringssenteret for innvandrere, som kunne hjulpet familien med den kulturelle forståelsen.

4.4 Andre utfordringer ved bruk av tolk

En annen utfordring med bruk av tolk er at det kan oppstå ulikheter i relasjonen mellom ansatte i barnevernet og familier som har behov for tolk, mot familier som ikke har behov for tolk. I familier med stort behov for tolk vil man ikke kunne ha samme kontakt mellom hver samtale, som man kan ha med familier som snakker norsk. Man er i større grad avhengig av at familien forstår alt i møtet og ikke har et behov for en oppklarende telefonsamtale i etterkant av møtet.

Akuttsaker kan også gjøre det vanskelig for ansatte i barneverntjenesten å bruke tolk. Ettersom disse sakene ofte har en brå oppstart er det ikke alltid lett å oppdrive en tolk på kort varsel. En mulig løsning ved akuttsaker kan være telefontolk. Det kan være at det i større grad lar seg gjøre å oppdrive en tolk som har mulighet til å være til stede over telefon fremfor ved

oppmøte. I likhet med situasjoner hvor familier ikke ønsker tolk og man henvender seg til andre land for å få tak i tolk kan dette også tenkes å være en mulighet i helt spesielle tilfeller med akutt behov for tolk. Samtidig må man vurdere hvor mye tid man skal bruke på å oppdrive en tolk mot andre ting som også haster i en akuttsituasjon.

En annen utfordring ved bruk av tolk er at man kan risikere å bestille tolk til feil språk. I likhet med norsk er det noen språk som har svært mange ulike dialekter, og man kan risikere å bestille en tolk som ikke forstår familien og motsatt, da deres dialekter er såpass ulike til tross for samme språk. I IMDi sin undersøkelse (2008) fremkom det at 15 % av de ansatte ikke hadde funnet tolk til riktig språk til familien innenfor sin kommune. Også i store byer med mange ulike språkgrupper rapporterte deltakere at det kunne være utfordrende å finne en tolk som kunne familiens språk. Det kan også være at man ikke har tilgang til en tolk på familiens språk i det hele tatt i Norge. I slike tilfeller må man vurdere alternative løsninger, som for eksempel å utforske hvilke andre språk familien kan snakke tilstrekkelig godt.

Seks prosent av deltakerne i IMDi sin undersøkelse (2008) rapporterte at de hadde erfaringer hvor tolken gjorde at kommunikasjonen mellom den ansatte og familien ble enda mer utfordrende. Familier som selv kan noe norsk kan reagere på oversettelser tolken gjør. Dette kan naturligvis føre til at familien mister tillit til tolken og i verste fall også til barneverntjenesten. Dette var også noe saksbehandlerne i Aadnesen sin studie (2012) hadde opplevd. Det er sannsynlig at dette også skjer i tilfeller der familien ikke forstår noe norsk og derfor ikke forstår dersom en tolk oversetter galt, noe som vil være svært alvorlig og vanskelig å fange opp. Aadnesen (2012) peker på at en tolk må inneha tilstrekkelig kunnskap om barnevernet og barnevernets arbeid for å beherske formidlingen av dette godt nok. I IMDi sin undersøkelse (2008) fremkom det også et ønske om at tolker kunne velge å spesialisere seg innen en fagretning, slik som for eksempel barnevern. Det er forståelig at en tolk kan oppleve det som utfordrende å tolke for mange ulike sektorer og at det kunne vært bedre for alle parter, tolken inkludert, dersom tolken hadde ekstra god innsikt og forståelse av en spesifikk sektor eller et område.

4.7 Hva kan bidra til økt bruk av tolk i barneverntjenesten?

Nesten 40 % av deltakerne i IMDi sin undersøkelse (2008) svarte at de ville benyttet seg av tolk i større grad dersom tilgjengeligheten til tolkene ble økt. Dette er et interessant svar da det kun var 15 % som opplevde at det var vanskelig å få tak i tolk. Det kan ha betydning at denne undersøkelsen ble gjennomført i 2008, og at situasjonen i dag kan ha forandret seg med

tanke på hvor tilgjengelig barnevernansatte opplever tilgjengelighet til tolker. For eksempel finnes det i dag flere ulike videotjenester man kan benytte hvor tolken kan følge med på video og tolke en samtale milevis unna, noe som ikke var like utbredt tidligere. Likevel ønsket jeg å inkludere dette punktet da det ikke er gitt at videotjenester har løst hele denne utfordringen, og den kan fortsatt være en reell utfordring for ansatte i barneverntjenesten. Det kan tenkes at de ansatte er usikre på alternativene de har for eksempel dersom familien sier nei til en oppmøtetolk, eller at de ikke finner en tolk til familiens språk i sin kommune. Det kan også henge sammen med opplæring i tolkebruk hos ansatte i barneverntjenesten. IMDi (2020e) anbefaler at alle som bruker tolk i sitt arbeid å ha kurs i bruk av tolk. Det fremkom av deres undersøkelse fra 2008 at bare få av deltakerne hadde gjennomført kurs i hvordan man bruker tolk, mens nesten 30 % av deltakerne ønsket seg mer opplæring i bruk av tolk (IMDi, 2008). På IMDis nettsider (2020e) finnes det nettleksjoner som alle som vil kan gjennomføre helt gratis. Det er også mulig å bestille kurs i bruk av tolk til sin arbeidsplass gjennom IMDi. Som undersøkelsen også viste er det slik at de som har erfaring med bruk av tolk også oftere bruker tolk. Etersom det er flere år siden denne undersøkelsen ble gjennomført kan det være at situasjonen i dag er endret og at flere ansatte har fått kurs i bruk av tolk. Samtidig gjennomførte Berg et al. i 2018 en studie om bruk av tolk i barneverninstitusjoner og ved omsorgssentre for enslige mindreårige. I denne studien rapporterte en leder ved et omsorgssenter følgende:

(...) Før så hadde vi kurs i bruk av tolk, men det har vi ikke lenger. (...) Det har de siste årene kommet mange nye, og det har vel gjerne blitt sånn at man blir med på en tolkesamtale med en kollega først, og lærer av det før man selv kastes ut i det på egen hånd. (Berg et al., s. 88, 2018).

En annen ansatt fortalte «(...) Men hvordan vi skal ha samtale med tolk er litt mer klabb og babb. Vi har ikke rutiner på å drille de nye. De gamle kan det via erfaring». (Berg et al, s. 88, 2018). Det fremkom av den samme undersøkelsen at ansatte ønsket seg kurs i bruk av tolk, samt et ønske om at bruk av tolk burde en del av utdanningen til helse- og sosialfag (Berg et al., 2018). Som denne studien viser er det ikke sikkert at kursing av ansatte i bruk av tolk har bedret seg de siste tolv årene. At opplæring i bruk av tolk skulle være en del av utdannelsen var også noe som ble påpekt i IMDis undersøkelse (2008). I de nasjonale retningslinjene for barnevernspedagogutdanning av mars 2019 er derimot ikke opplæring i bruk av tolk nevnt.

En annen faktor som var tydelig i IMDIs undersøkelse (2008) var at de ansatte i barnevernet også ønsket bedre kvalitet på tolkene. Tolkenes yrkesetiske retningslinjer § 1 sier at tolken ikke skal påta seg arbeid som vedkommende ikke er kvalifisert til å ta. Samtidig kan det tenkes at tolkene synes det er utfordrende å selv vurdere hvorvidt de er kompetente til oppdraget før de kommer dit. Det fremkom blant annet i undersøkelsen av bruk i tolk i barnehager at tolkene opplevde det som vanskelig å tolke i situasjonene de var i (Kanstad og Gran, 2016). Av erfaring kjenner jeg til at tolker ofte etterspør hva en samtale skal dreie seg om, slik at de kan forberede seg når man bestiller tolk. Likevel vil det alltid være umulig å forutse hvordan selve innholdet i samtalen blir, selv om det i større grad er lettere med voksne enn med barn. For de som bestiller tolk kan det lette både ens egen og tolkens jobb dersom man setter av tid i forkant av en samtale til å forberede tolken.

I artikkelen «Domstolene i fremtiden» av Tor Langbach (2014) spør forfatteren seg selv om staten bør drive «Justissektorens tolkebyrå» for å sikre at tolkene som benyttes innenfor justissektoren er kvalifiserte nok og innehar nok kompetanse til oppdraget de gjør. I likhet med barnevernets arbeid med tolk kan tolkene som benyttes ha veldig ulik kompetanse også innenfor justissektoren (Langbach, 2014). Flere kommuner, slik som Oslo og Trondheim, har informasjon om tolking på sine nettsider og alle enheter innenfor kommunen kan bestille tolk gjennom kommunen. Dette er med på å sikre at man benytter seg av kvalifiserte tolker.

Når tolkeloven kommer vil den være med på å sikre og regulere bruk av tolk i enda tydeligere grad enn det er i dag. Man kan også se for seg at tolkeloven kan være med på å bidra til at tolkers yrkesstatus heves og at tilliten til tolker blir enda større når de kan vise til en lov som regulerer deres arbeid. Dette kan være med på å bidra til at de som vanligvis er skeptiske til tolk blir enda tryggere på bruk av tolk, og at det vil være lettere for familier å si ja til tolk hvis de vet at tolken er nødt til å arbeide etter en lov. Selv om flere av tolkens retningslinjer, slik som taushetsplikt, allerede er regulert i andre lover vil en egen tolkelov kanskje gjøre dette enda tydeligere og oppleves tryggere for noen.

5. Avslutning

I denne oppgaven har jeg sett på hvilke utfordringer ansatte i barneverntjenesten møter ved bruk av tolketjenester. Det kan ut ifra studier og rapporter jeg har lagt frem i denne oppgaven fremstå som at det kan være krevende å benytte tolk i barneverntjenesten. Mange opplever utfordringer knyttet både til familiens ønsker eller erfaringer ved bruk av tolk, i tillegg til egne erfaringer gjennom bruk av tolk. Samtidig er det vist at de som oftere har behov for tolk også hyppigere benytter seg av tolk. I mange saker barneverntjenesten arbeider i er det helt nødvendig med bruk av tolk for at partene skal bli hørt. De ansatte i barnevernet har også egne muligheter til å legge til rette for en god samtale med tolk, hvis de vet hvordan de bruker tolken riktig i samtalen. Kurs i bruk av tolk finnes allerede. Å øke bevisstheten om dette og barnevernsarbeideres kunnskap om bruk av tolk kan være et viktig steg i prosessen for å tilrettelegge for bruk av tolk i barnevernsarbeid. Likevel vil det være viktig at det de neste årene rettes et større fokus mot temaet for å finne ut hvordan man kan gjøre de hindrene man møter ved bruk av tolk så overkommelige som mulig. Med den fortsatte innvandringen til Norge er det viktig å også være forberedt på at sakene hvor det er behov for tolk i barneverntjenesten kan øke. Det vil naturligvis aldri bli det samme å ha tolk til stede som å kunne snakke på samme språk til hverandre, men det er uansett viktig at prosessen med tolk oppleves som trygg og tillitsfull både for familien man møter, de ansatte i barnevernet og for tolken selv. Å ruste opp tolkesektoren gjennom en ny tolkelov og å sikre god opplæring i tolkebruk til barnevernsansatte kan være med på å bidra til å tydeliggjøre og vektlegge tolkens rolle i samtaler med det offentlige. Som vist gjennom denne oppgaven finnes det relativt lite nyere forskning på temaet bruk av tolk i barneverntjenester, og det oppfordres derfor til ytterligere forskning på temaet.

6. Referanseliste

- Aadnesen, B. N. (2012). *“Jeg kan ikke være den eneste afrikanske mammaen i Norge. Men de må også skjønne at min bakgrunn er en del av meg.» En studie av samhandling i barnevernet mellom saksbehandlere og foreldre med minoritetsetnisk og muslimsk bakgrunn* (Doktoravhandling). NTNU, Trondheim.
- Aamodt, I. (2018). *Hvorfor er det vanskeligere for innvandrere å komme i jobb?* SSB analyse 2018/23: Innvandrere utenfor arbeidsmarkedet. Hentet fra <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/hvorfor-er-det-vanskeligere-for-innvandrere-a-komme-i-jobb>
- Barnekonvensjonen. (2003). *FNs konvensjon om barnets rettigheter: Vedtatt av De Forente Nasjoner den 20. november 1989, ratifisert av Norge den 8. januar 1991: Revidert oversettelse mars 2003 med tilleggsprotokoller*. Oslo: Barne- og familiedepartementet.
- Barnevernloven. (1992). Lov om barneverntjenester (LOV-1992-07-17-100). Hentet fra <https://lovdata.no/lov/1992-07-17-100>
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, Bufdir. (2018, 30. april). Det første møtet med minoritetsfamilier. Hentet fra https://bufdir.no/barnevernsforeldre/Familievernets_oppfolging/forste_mote/Forste_mot_et_med_minoritetsfamilier/
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, Bufdir. (2020a, 02. mars). Barnevernstiltak til barn og unge med innvandrerbakgrunn. Hentet fra https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/Barnevernstiltak_blant_barn_med_uli_k_landbakgrunn/
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, Bufdir. (2020b, 29. april). Meldinger til barnevernet. Hentet fra https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/Bekymringsmeldinger/
- Berg, B., Paulsen, V., Midjo, T., Haugen, G. M. D., Garvik, M. & Tøssebro, J. (2017). *Myter og realiteter: Innvandreres møter med barnevernet* (NTNU Samfunnsforskning-rapport 2017). Hentet fra <https://samforsk.no/Publikasjoner/2017/Myter%20og%20realiteter%20-%20endelig.pdf>
- Berg, B., Caspersen, J., Garvik, M., Paulsen, V. & Svendsen, S. (2018). *Bruk av tolk i barnevernsinstitusjoner og omsorgssentre for enslige mindreårige* (NTNU Samfunnsforskning-rapport 2018). Hentet fra https://samforsk.no/Publikasjoner/2018/Bruk%20av%20tolk_web_ok.pdf
- Christiansen, K. U. (2010). (2010). Amal Aden. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 87(2), 126-131. Hentet fra <https://www.idunn.no/tnb/2010/02/art02>
- Domstolloven. (1915). Lov om domstolene (LOV-1915-08-13-5). Hentet fra <https://lovdata.no/lov/1915-08-13-5>
- Forandringsfabrikken. (2016). Forslag til barnevernlov fra barnevernsproffene. Hentet fra <https://www.forandringsfabrikken.no/files/Barnas-Barnevernlov-mai2016-liten-versjon-uten-bilder.pdf>
- Forskrift om nasjonal retningslinje for barnevernpedagogutdanning. (2019). (FOR-2019-03-15-398). <https://lovdata.no/LTI/forskrift/2019-03-15-398>
- Forvaltningsloven. (1967). Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (LOV-1967-02-10). Hentet fra <https://lovdata.no/lov/1967-02-10>

- Garvik, M. & Valenta, M. (2019). Enslige mindreårige asylsøkere. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 22(2), 126-145. Hentet fra https://www.idunn.no/tidsskrift_for_velferdsforskning/2019/02/enslige_mindrearige_a_sylsoekere
- Holm-Hansen, J., Haaland, T. & Myrvold, T. (2007). *Flerkulturelt barnevern. En kunnskapsoversikt* (NIBR-rapport 2007:10). Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.
- Igesund, S. M. (2015). Midlertidig opphold for einslege mindreårige asylsøkjjarar – eit akseptabelt verktøy for internasjonalt vern? *Kritisk juss*, 41(1), 14-36. Hentet fra https://www.idunn.no/kritisk_juss/2015/01/midlertidig_opphald_for_einslege_mindreaarige_asylsoekjarar
- Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, IMDi. (2008). *Bruk av tolk i barnevernet* (IMDi-rapport 5-2008). Hentet fra <https://www.imdi.no/contentassets/6d10fa98ef844db8a90f02109ecaf43e/bruk-av-tolk-i-barnevernet.pdf>
- Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, IMDi. (2017). *Behovet for tolk i 2016*. Hentet fra <https://www.imdi.no/contentassets/94a801016cec40f9a15af74403b376b5/behovet-for-tolk-i-2016.pdf>
- Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, IMDi. (2018, 26. juni). Hva sier loven om bruk av tolk? Hentet fra <https://www.imdi.no/tolk/hva-sier-loven-om-bruk-av-tolk/>
- Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, IMDi. (2020a, 31. mars). Om nasjonalt tolkeregister. Hentet fra <https://www.imdi.no/tolk/nasjonalt-tolkeregister/>
- Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, IMDi. (2020b, 20. februar). Når må man bruke tolk? Hentet fra <https://www.imdi.no/tolk/nar-ma-man-bruke-tolk/>
- Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, IMDi. (2020c, 5. mars). Retningslinjer for god tolkeskikk. Hentet fra <https://www.imdi.no/tolk/tolkens-yrkesetikk>
- Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, IMDi. (2020d, 3. mars). Jobbe som tolk. Hentet fra <https://www.imdi.no/tolk/jobbe-som-tolk/>
- Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, IMDi. (2020e, 23. mars). Kurs i bruk av tolk. Hentet fra <https://www.imdi.no/tolk/kurs-i-bruk-av-tolk/>
- Kanstad, M. & Gran, J. (2016). *Kommunikasjon med barn via tolk – et flerfaglig samarbeidsprosjekt*. Hentet fra <https://www.ntnu.no/trykk/publikasjoner/RVTS/files/assets/common/downloads/Kommunikasjon%20med%20barn%20via%20tolk.pdf>
- Kolstad, A. & Thorud, S. (2010). Makteløs i ventetida – Asylsøkeres hverdagsliv og mentale helse. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid* 7(2), 153-162. Hentet fra <https://www.idunn.no/tph/2010/02/art01>
- Kriz, K., & Skivenes, M. (2010a). Lost in Translation: How Child Welfare Workes in Norway and England Experience Language Difficulties when Working with Minority Ethnic Families. *British Journal of Social Work*, 40(5), 1353-1367. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcp036>
- Kriz, K., & Skivenes, M. (2010b). 'Knowing Our Society' and 'Fighting Against Prejudices': How Child Welfare Workes in Norwa and England Perceive the Challenges of Minority

- Parents.. *British Journal of Social Work*, 40(8), 2634-2651.
<https://doi.org/10.1093/bjsw/bcq026>
- Langbach, T. (2014). Domstolene i fremtiden. *Lov og rett* 53(7), 423-437. Hentet fra
https://www.idunn.no/lor/2014/07/domstolene_i_fremtiden
- Menneskerettsloven. (1999). Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (LOV-1999-05-21-30). Hentet fra <https://lovdata.no/lov/1999-05-21-30>
- Regjeringen. (2018, 01. mars). Pressemelding. Innfører nasjonalt norskkrav for barnehageansatte. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/innforer-nasjonalt-norskkrav-for-barnehageansatte/id2592472/>
- Regjeringen. (2019, 01. mars). Høring. Forslag til lov om offentlige organers ansvar for bruk av tolk mv. (tolkeloven). Hentet fra
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing/id2626660/>
- Semantix. (2020). Tolking og oversetting – hva er forskjellen? Hentet fra
<https://www.semantix.com/no/ressurser/blogg/tolking-og-oversetting>
- Skaaden, H. (2013). *Den topartiske tolken: Lærebok i tolking*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Statistisk sentralbyrå, SSB. (2020a, 09. mars). Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. Hentet fra <https://www.ssb.no/innvbef>
- Statistisk sentralbyrå, SSB. (2020b). Fakta om innvandring. Hentet fra
<https://www.ssb.no/innvandring-og-innvandrere/faktaside/innvandring>
- Store Norske Leksikon. (2012). Tolking – yrkesetiske retningslinjer. Hentet fra
https://snl.no/tolking_-_yrkesetiske_retningslinjer
- Straffeprosessloven. (1981). Lov om rettergangsmåten i straffesaker (LOV-1981-05-22-25). Hentet fra <https://lovdata.no/lov/1981-05-22-25>
- Translatørportalen. (u.å.) Om forskjellen mellom translatør og tolk. Hentet 29. mars 2020 fra
<https://www.translatorportalen.com/tolking/translatoer-eller-tolk>
- Universitets- og høyskoleloven. (2005). Lov om universiteter og høyskoler (LOV-2005-04-01-15). Hentet fra <https://lovdata.no/lov/2005-04-01-15>
- Utlendingsdirektoratet, UDI. (u.å.). Tolker og oversettere som skal ta oppdrag for UDI. Hentet fra 29. mars 2020 <https://www.udi.no/om-udi/jobbe-i-udi/tolker-og-oversettere-som-skal-ta-oppdrag-for-udi/>
- Østlandske Tolketjenester. (2019). Kulturtolk/kulturinformant – Hva er det? Hentet fra
<https://www.osttolk.no/2019/10/22/kulturtolk-kulturinformant-hva-er-det/>